

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Boeken (en zo)

De oude koning in zijn rijk

Arno Geiger (2012).
Amsterdam: De Bezige Bij. 189 pp., € 19,90.
ISBN 978 90 23467 960.

Zolang ik het kan - Liefde, mantelzorg, vasculaire dementie

Hanne van Herwerden (2014).
Amsterdam: Brave New Books. 160 pp.,
€ 14,90. ISBN 978 94 02120 370.

Leny van Dalen

'Er is iets tussen ons wat me ertoe heeft gebracht me meer voor de wereld open te stellen. Dat is als het ware het tegendeel van wat meestal over alzheimer wordt gezegd - dat de ziekte verbindingen afkapt. Soms worden er verbindingen aangeknoopt' (Geiger, p.179).

'Het kan onverdraaglijk zijn te ervaren dat je van je levenspartner, met wie je zoveel hebt doorgemaakt, nu weinig of niets meer, of misschien zelfs onbeschoftheid en woede terug krijgt voor je inspanningen. [...] Oude conflicten kunnen je overvallen, verzwegen wrok blijkt opeens niet vergeten te zijn en kan je doen tandenknarsen van onmacht' (Van Herwerden, p.101).

Wanneer je deze citaten achter elkaar leest kun je je bijna niet voorstellen dat beide schrijvers het over dezelfde ziekte hebben. En toch is dat bijna het geval.

De Oostenrijker Geiger, schrijver van beroep, schrijft over de ziekte van alzheimer waaraan zijn vader leed, de meest voorkomende vorm van dementie, en Van Herwerden, klinisch psychologe, schrijft

over de deels vasculaire, deels alzheimerdementie van haar partner. Het perspectief van de zoon op de 'verwarrend langzaam' (p.17) ontstane ziekte bij zijn vader verschilt in velerlei opzicht van het perspectief van de echtgenote op de tamelijk plotseling ontstane en grillig verlopende veranderingen door meerdere herseninfarcten bij haar geliefde, met wie ze nog maar sinds vijf jaar een relatie heeft wanneer hij ziek wordt.

De vader van Geiger woont in het ouderlijk huis in een dorpje in Oostenrijk waar hij geboren werd en opgroeide en waaruit hij, na zijn ervaringen in de oorlog, besloot nooit meer weg te gaan. Jarenlang werkte hij er als gemeentebestuurder en zorgde hij er samen met zijn vijftien jaar jongere vrouw voor zijn gezin. Maar zodra de kinderen volwassen werden wilde zijn vrouw van hem scheiden.

Haar vertrek leidde, zo schrijft de zoon, tot een periode van gepieker en passiviteit. 'Het was alsof hij zijn laatste veerkracht had verloren. Hij werkte zelfs niet meer in de tuin, hoewel hij wist dat zijn kinderen een drukke baan hadden en onder de belasting leden. Vader gaf bijna alles op, geen spoor meer van de vroegere energie waarmee hij decennialang zijn plannen had nagejaagd. Lapidair verkondigde hij dat de jongeren nu aan de beurt waren, hijzelf had in zijn leven genoeg gedaan' (p.20). Pas jaren later, wanneer de diagnose dementie gesteld is, ziet de zoon in dat de passiviteit en initiatiefloosheid van zijn vader eerste symptomen waren van de zich langzaam ontwikkelende ziekte. En hij neemt zichzelf dat late inzicht kwalijk. 'Als we wijzer, alerter en geïnteresseerder

De oude koning in zijn rijk – Zolang ik het kan

waren geweest, hadden we niet alleen onze vader, maar ook onszelf veel ellende bespaard, en we hadden beter op hem kunnen letten en hem nog snel enkele vragen kunnen stellen' (p.24). De interesse in wie zijn vader is en was en hoe de dementie hem veranderde, blijkt evengoed gewekt en de zoon trekt meer dan ooit met zijn vader op.

Van Herwerden trouwt, op advies van de notaris omdat de nalatenschap dan makkelijker te regelen is, met haar partner Eli, twee jaar nadat hij zijn eerste herseninfarct doormaakte, maar ze blijven apart wonen. Ze kennen elkaar dan zeven jaar. 'Een eigen plek bleek door de jaren heen voor mij een noodzaak te zijn om het leven als mantelzorger gedurende de tien jaar van Eli's ziekte te kunnen volhouden. Mijn huis werd mijn toevluchtsoord' (p.23). Eli zelf verhuisde nog twee keer. En achteraf bezien is die eerste verhuizing misschien niet zo'n goed idee geweest.

'Het kostte Eli veel meer moeite dan ik had voorzien om uit zijn huis weg te gaan. Hoewel hij kleiner ging wonen kon hij maar geen afscheid nemen van wat voor spullen dan ook. Daardoor besefte ik pas echt hoe hij de laatste jaren, misschien onbewust, steeds meer houvast was gaan zoeken in de vertrouwdheid van zijn huis met de spullen die hij in dertig jaar en gedurende twee huwelijken om zich heen had verzameld. [...] De dagelijkse herkenning van zijn eigen omgeving gaf hem blijkbaar toen al de onontbeerlijke steun om zich staande te kunnen houden' (p.23).

Geiger beschrijft het levensverhaal van zijn vader en probeert te begrijpen, nu zijn vader aan dementie lijdt, wie hij was en wat voor vader hij was. Waar Geiger zich aanvankelijk nog ergert aan het gedrag van zijn vader en zich zo min mogelijk met hem bemoeit, slaat dat om zodra hij begrijpt wat er met hem aan de hand is. Hij

gaat heel goed luisteren en kijken. Hij probeert geduldig en liefdevol te begrijpen wat zijn vader bedoelt te zeggen wanneer de zinnen er steeds meer verbrossend uit komen. Sterker nog, hij uit zijn bewondering over het taalgebruik van zijn vader en het boek staat bol van de citaten en gesprekken die vader en zoon met elkaar voeren. Geiger vindt dat diens inventiviteit bij het spreken groter wordt en hij is onder de indruk van de manier waarop hij zich uitdrukt (p.99). Het levert ontroerende gesprekken op.

'Hij zei: "Jij en ik, we gaan elkaars leven zo aangenaam mogelijk maken, en als we daar niet in slagen, heeft een van ons het nakijken."' (p.100)

Een ander voorbeeld:

'Vader nam een slokje koffie, zette het kopje naast het schotelkje, keek naar beide en zei: "Zijn dat familieleden?"

"Ja, die horen bij elkaar", antwoordde ik.

"Dat dacht ik al, vanwege de kleuren", zei hij.' (p.188)

Ook Van Herwerden schrijft over het communiceren met haar steeds zieker wordende partner en probeert het te begrijpen vanuit de schade die de herseninfarcten veroorzaken. Ze geeft de lezer zelfs uitleg over taal en de spraakcentra in de hersenen, Wernicke en Broca genaamd, en wat er gebeurt wanneer zo'n hersengebied door een infarct beschadigd raakt. Dat geldt overigens voor veel meer onderwerpen in haar boek. Ze beschrijft wat er met haar echtgenoot gebeurt en hoe zij dat ervaart, maar geeft ook veel feitelijke en medische informatie over dementie en alles wat daarbij komt kijken. Ze wil de lezers liefst besparen wat ze zelf heeft ervaren: dat ze in het dementieproces van haar partner grotendeels zelf het wiel moest uitvinden en zo bitter weinig hulp en uit-

De oude koning in zijn rijk – Zolang ik het kan

leg kreeg van artsen en hulpverleners.

Over het communiceren met Eli zegt ze dat hij stap voor stap zijn taalvaardigheid verloor en daarmee letterlijk zijn 'vanzelfsprekendheid' (p.79). Ze klampt zich vast aan de steeds schaarser wordende heldere momenten waarop Eli zijn gemis kan verwoorden: 'Ik kan steeds slechter alleen zijn. Dat heeft niet te maken met of ik iets te doen heb of dat er iemand langs komt. Het gaat om het gevoel van eenzaamheid' (p.84). Dan voelt ze zich even getroost in haar eigen eenzaamheid. Maar het niet meer zoals vroeger kunnen praten met haar man vindt ze het allermoeilijkst te verdragen. 'Toen woorden niet meer toereikend waren om onze saamhorigheid te voeden en soms zelfs helemaal wegvielen, voelde ik de pijn van een onherstelbaar verlies' (p.85).

Geigers vader blijft zolang mogelijk thuis wonen. De laatste drie jaar thuis wordt hij voornamelijk verzorgd door Daniela, een grote blonde vrouw uit Slowakije. Eens in de drie weken wordt ze voor een paar dagen afgelost door een familielid of een tijdelijke verzorgende. Geiger schrijft: 'Voor haar was vader een weliswaar zieke, maar intelligente man die altijd grapjes maakte. Zijn hersenen speelden hem af en toe parten, maar ze kende hem lang genoeg om te weten dat hij inderdaad een onschuldige arme drommel is' (p.130).

Wanneer 'de grenzen van de belastbaarheid' zijn overschreden moet vader worden opgenomen in een verpleeghuis. Of eigenlijk is het niet eens zozeer een kwestie van 'moeten'. Het is eerder een logische stap, schrijft Geiger. 'De traditie wil dat je een slecht geweten ontwikkelt als je besluit een dierbaar familielid in een tehuis te laten opnemen. En natuurlijk word je door zo'n besluit onzeker. Tegelijkertijd kan het geen kwaad tradities op hun merites te

beoordelen. Het bejaardenhuis in het dorp beschikt over gekwalificeerd personeel en goede arbeidsvoorwaarden. Eventuele problemen kunnen onderling besproken worden. Daar kennen ze mijn vader, en niet pas vanaf het moment dat hij ziek werd. Daar zien ze de hele persoon, iemand met een lang leven, met zijn kinderjaren en zijn jeugd, iemand die de naam August Geiger ruim tachtig jaar geleden gekregen heeft en niet pas aan het begin van de ziekte' (p.131-132).

En zo geruisloos, en vol vertrouwen in de goede en bekwame handen in het verpleeghuis waar hij zal gaan wonen, deze beslissing voor vader wordt genomen, zo rustig verloopt de opname ook daadwerkelijk. Er wordt een oud-collega van vader, vroeger gemeenteraadslid uit het dorp, gevraagd om hem de dag van opname welkom te heten. Vader Geiger woont nog een aantal jaren in het verpleeghuis in zijn eigen dorp, waar iedereen hem kent, en de zoon schrijft verder, nu over de wederwaardigheden in het tehuis en de gesprekken die vader voert met en over de medebewoners.

Grotere tegenstelling tussen het moment en verloop van de opname in een verpleeghuis van vader August en partner Eli is niet denkbaar. Bij Van Herwerden de zoektocht naar een geschikt verpleeghuis, het gedoe om een juiste indicatie te krijgen, het toch nog plotselinge telefoontje dat er plaats is, de onrust en angst bij Eli op de dag van opname, de spanning bij haar zelf en haar dochter, de chaos bij zijn overplaatsing wanneer blijkt dat bijna niets geregeld is, het moeten wachten iemand te spreken te krijgen als men eenmaal te laat in het verpleeghuis is aangekomen... Het eerste wat Eli, in het verpleeghuis aangekomen zegt, is: 'Terug, terug' (p.143). Hij valt, belandt in een rolstoel en komt daar niet meer uit en leeft nog slechts vijf weken.

De oude koning in zijn rijk – Zolang ik het kan

Het is dus helemaal niet gek dat deze boeken over de ervaringen van een zoon met zijn vader, die aan de ziekte van Alzheimer leed, en een echtgenote met haar man die aan een mengvorm van dementie leed, zo verschillend zijn uitgedrukt. Je zou kunnen zeggen dat het perspectief op het dementieproces van hun familielid verschilt zoals de dag van de nacht. Behalve het gedoe en de spanning rond de zorg en de verpleeghuisopname in Nederland, vergeleken met de soepele gang van zaken in het dorp in Oostenrijk, speelt natuurlijk ook de aard van de relatie, en de daarbij horende hoop en verwachtingen, een rol in dat grote verschil. Een volwassen zoon, schrijver van beroep en dus met liefde voor taal, die allang op eigen benen staat, met een vader aan het eind van zijn leven; ze hebben samen een geschiedenis en de situatie is aanleiding voor de zoon om de relatie met zijn vader opnieuw te overdenken. Tegenover iemand, beroepsmatig waarschijnlijk al vaker geconfronteerd met

dementie, die recent een levenspartner en vertrouwenspersoon gevonden denkt te hebben, daar een relatief korte geschiedenis mee deelt en een nieuwe levensfase denkt in te gaan, en die haar maatje en geliefde dan alweer snel verliest.

Redenen genoeg, zou ik willen zeggen, om beide boeken te lezen. Want mensen die nog nooit met dementie te maken hebben gehad, hebben soms een tamelijk eenzijdig beeld van wat deze ziekte behelst en het zou hun beeld over dementie kunnen nuanceren. Maar ook familieleden, gezinstherapeuten, artsen of hulpverleners die al wel met dementie te maken hebben of hebben gehad, wil ik aanmoedigen deze boeken te lezen. Ter herkenning, troost en hopelijk ter lering.

Leny van Dalen is psychiater, systeemtherapeut en eerste geneeskundige bij Stichting Geriant te Heerhugowaard.
E-mail: l.vandalen@geriant.nl.

Bevlogen en belast – Over het wel en wee van opgroeien met idealen

Paulien Bom (2014).

Hoog-Keppel: Boekschap. 168 pp., € 16,95.

ISBN 978 94 90357 108.

Jiska Boulogne

Hoe is het om op te groeien als kind tussen ouders met speciale idealen? Behalve over haar eigen opvoeding en jeugd schrijft Paulien Bom, voorheen werkzaam als consultatiebureauverpleegkundige en momenteel schrijfster, over kinderen die een andere opvoeding hebben gehad dan de meeste leeftijdsgenoten. Ze interviewde acht kinderen van ouders die bijzondere idealen

nastreefden. Hoe hebben deze kinderen hun opvoeding ervaren? Liepen ze schade op, zo ja waarin, en wat zien ze als 'schatten' van hun opvoeding? Tot slot benoemt de auteur enkele adviezen, thema's en valkuilen.

Bom start haar boek met een beschrijving hoe het voor haarzelf was om op te groeien als kind tussen ouders met speciale idealen. Zij is opgegroeid in een gezin waarin alles doordrenkt was van de antroposofie. Ze schetst het zelfs als een enclave; toen ze uit huis ging moest ze de 'gewone' wereld leren kennen. Ze beschrijft haar idealistische opvoeding als waardevol en belastend, leuk en lastig (p.11). Ze vraagt zich hardop af of een bevlogen idealistische opvoeding voor een kind een vloek of een zegen is.